

Zlatan Meškić

**TATJANA JOSIPOVIĆ, ZAŠTITA POTROŠAČA OD
NEPOŠTENIH UGOVORNIH ODREDBI - NAČELA
I STANDARDI ZAŠTITE U ODLUKAMA SUDA
EUROPSKE UNIJE, NARODNE NOVINE, ZAGREB
2018, 930 STR.**

Odmah na početku vrijedi naglasiti da je ovakvo djelo trebalo biti pisano na nekom od svjetskih jezika, jer značajno doprinosi razvoju evropske pravne nauke uopšte, a naročito evropskom građanskom pravu i potrošačkom pravu EU. Pa zasigurno bi njegova objava na nekom od svjetskih jezika doprinijela i poboljšanju položaja autora iz regiona koji pišu o komparativnom pravu u očima cijenjenih stručnjaka iz zapadnih država. Utoliko možemo posebno cijeniti što je izborom jezika žrtvovan taj međunarodni doprinos (a s njim i pripadajuće međunarodno priznanje), a sve u svrhu pomicanja granica pravne nauke i prakse u regionu.

U izdanju Narodnih Novina objavljeno je u 2018. godini fundamentalno djelo redovne profesorice Pravnog fakulteta u Zagrebu pod nazivom *Zaštita potrošača od nepoštenih ugovornih odredbi – Načela i standardi zaštite u odlukama Suda Europske unije*. Na 930 (!!) stranica teksta, odnosno s prilozima čak 1030 stranica, autorica istinski unosi svjetlo u pravu džunglu presuda Suda EU na temu nepoštenih ugovornih odredbi i zaštite potrošača od istih. U domaćoj pravnoj javnosti u BiH sam Zakon o zaštiti potrošača još uvijek se smatra novinom, odnosno takav je odnos pravne profesije prema istom, iako je u svojoj prvoj verziji donesen prije skoro dvije decenije, a u aktuelnoj verziji je od 2006. godine. U pravu EU koje predstavlja dio pravnog poretku Republike Hrvatske naročito je u pogledu Direktive 93/13/EEZ o nepoštenim uslovima o potrošačkim ugovorima Sud EU bio do te mjere aktivran, da se može slobodno reći da se radi o centralnom pravnom aktu obligacionog prava u EU. Nepošteni opšti uslovi poslovanja u regionu su postali poznati prvenstveno zbog problema u pogledu potrošačkih kredita s promjenjivom valutnom klauzulom vezanom za švicarski franak. Kako sudovi tako i autori različitih naučnih radova na površan način pristupili su ovoj materiji, upadajući u zamku donošenja preuranjenih zaključaka na temelju pojedinačnih stavova Suda EU. Tako je u regionu nedostajalo jedno ovakvo djelo koje na sveobuhvatan i sistematičan način do najmanjih detalja razrađuje pojedine elemente ove materije, kako u pogledu zakonodavstva EU i odluka Suda EU, tako i u pogledu implementacije prava EU u hrvatsko pravo, koje je još uvijek veoma slično obligacionom pravu bivših jugoslovenskih republika i tako

359

Zlatan Meškić

izuzetno relevantno za cijeli region koji razumije hrvatski jezik na kojem je knjiga pisana.

Autorica prof. dr. Tatjana Josipović pitanju nepoštenih odredbi u potrošačkim ugovorima prilazi s mnogo poštovanja i opreza. O tome najbolje svjedoči uvodna rečenica „Nepoštene odredbe su kao Hidra: odreže li joj se jedna glava, druge niknu na njenom mjestu“. Ova izreka se može prvenstveno primijeniti na odluke Suda EU o nepoštenim odredbama. Njihova brojnost, raznolikost te zahtjevnost njihove analize iziskivala je da iste budu izdvojene u zaseban dio. Stoga djelo u svom prvom dijelu nalikuje onome što bi kontinentalno-evropski pravnik zapravo i očekivao. Prvi dio posvećen je isprva nadležnosti EU da reguliše pitanje nepoštenih opštih uslova poslovanja, a zatim detaljnoj analizi odredbi sekundarnog prava EU, tačnije centralnoj direktivi o nepoštenim uslovima o potrošačkim ugovorima. Tekst primjereno na pregledan način uvodi u osnovnu sistematiku odredbi, zbir i značaj prakse Suda EU koji će u drugom dijelu biti glavni predmet analize, pa se zatim posvećuje implementaciji ove direktive. Naročito važno poglavlje predstavlja relativno kratka, ali zbog toga veoma pregledna komparativna analiza, koja pokazuje u kom pogledu su postojale diskrecione ovlasti i različite opcije država članica prilikom implementacije direktive, a samim time omogućava da bolje razumijemo šta je naš zakonodavac zapravo želio prilikom preuzimanja određenih odredbi direktiva baš na određeni način. Implementacija direktive u hrvatskom pravu tako je i pisana u svjetlu opcija koje su stajale na raspolaganju i rješenja za koje se zakonodavac odlučio, što omogućava odličan osnov za razumijevanje zaštite od nepoštenih ugovornih uslova u regionu, koji dijeli jednaku pravnu historiju i kulturu.

Nakon toga, posvećuje se detaljnoj analizi odredbi direktive. Zapravo je i ovaj dio pod značajnim uticajem analize prakse Suda EU iz drugog dijela, pa čak djeluje da je i pisani poslije drugog dijela, jer na izvjestan način sumira mnoge zaključke do kojih se postepeno dolazi u drugom dijelu knjige. Na taj način predstavlja neophodno štivo prije upuštanja u detaljnu analizu pojedinačnih presuda Suda EU, jer na sistematičan način govori o pojedinim oblastima u koje je autorica vođena zakonskim tekstrom, razvrstala pitanja koja se javljaju unutar same direktive.

Suprotno ponešto očekivanom stilu njemačkih komentara, u cjelokupnom tekstu nailazimo na izuzetno pitak prikaz, neopterećen isuviše velikim brojem referenci i prethodno iskazanim stavovima. Djelo je pisano stilom potpuno originalnog istraživačkog rada, jasne zamisli i cilja kojem se teži, uz jednu slobodu izražaja koja se i može steći samo tako obimnim istraživanjem kakvo je ovdje u pitanju. Sama autorica u predgovoru pojašnjava da je djelo rezultat višegodišnjeg i višekratnog istraživanja na Maks Planck Institutu za komparativno i međunarodno privatno pravo u

Hamburgu, te studijskog boravka na Europa-Instituta u Saarbrückenu. Na korištenu literatura, koja je izuzetno obimna, i temeljito istražena ponajviše na njemačkom i engleskom jeziku, a ponešto i na hrvatskom, autorica se referira u manjem obimu nego na odluke Suda EU. Na taj način osigurava da dosljedno provede svoj odabrani pristup temi, što je s obzirom na obim teksta impresivno. Zapravo, jedino malo iznenađenje predstavlja činjenica da autorica nije koristila literaturu drugih autora iz regiona osim hrvatskih, s obzirom da takvi radovi na ovu temu ipak postoje, a nesumljivo je knjiga značajna za cijeli region.

Posebnu pohvalu zaslužuju tabele, koje uvijek iznenade u pravničkim tekstovima, a ovdje su rezultat vrlo iscrpnog istraživanja, te na jednom mjestu daju jednostavnu uputu o već odlučenim pitanjima pred Sudom EU. Tako npr. tabela na str. 232 na jednom mjestu pokazuje kakve su sve odredbe već bile predmet tumačenja Suda EU. Ovo je od neizmjerne pomoći, jer se kratkim pregledom ostvaruje uvid u pitanje da li je neka slična odredba o kakvoj nacionalni sud možda upravo odlučuje u relevantnom postupku već bila predmet razmatranja i kakve je upute Sud EU o tom pitanju već dao. Impresivna je i tabela br. 8 na str. 235, u kojoj se navode kriteriji nepoštenosti odnosno transparentnosti koje je Sud EU uzeo u obzir prilikom analize određene odredbe ugovora, odnosno opštih uslova poslovanja. Može se slobodno reći da su neki od najvažnijih rezultata ove monografije sadržani upravo u ovakvim tabelarnim prikazima, iza koji stoji izuzetno obimno istraživanje, ali i izražen osjećaj za izdvajanje bitnih kriterija za odlučivanje o određenom pitanju.

Posljednje poglavlje prvog dijela knjige posvećeno je nečemu, što je očigledno i za autoricu predstavljalo najvažnije pitanje, a to je provedba zaštite od nepoštenih ugovornih odredbi. Tu autorica obrađuje kako individualnu, tako i kolektivnu zaštitu, i od obaveze kontrole poštenosti po službenoj dužnosti u različitim postupcima, zatim sporovima s elementom inostranosti, pa do posljedica nepoštenosti, analiza je provedena kroz sva teška pitanja koja stvaraju mnogobrojne dileme u praksi. Zapravo je za prvenstveno za parnične postupke ovo poglavlje najkorisnije, jer izdvaja posebne probleme i obaveze sudova prilikom odlučivanja o ugovornim odredbama o kojima se nije pojedinačno pregovaralo, a čija je jedna ugovorna strana potrošač.

Drugi dio knjige posvećen je prikazu i analizi čak 45 odluka Suda EU o nepoštenim ugovornim odredbama. Presude su poredane hronološki, kako bi se mogao pratiti razvoj prakse koja je sigurno otišla dalje i detaljnije nego je to bilo zakonodavac EU, bilo Sud EU mogao pretpostaviti na samom njenom začetku prije dvije decenije. Svaka odluka sastoji se od kratkog predstavljanja činjeničnog stanja i postupka pred nacionalnim sudom te prethodnog pitanja, zatim same odluke Suda EU i mišljenja nezavisnog

advokata, a zatim slijedi komentar iz ugla evropskog prava s jedne strane i hrvatskog prava s druge strane. Za domaću praksu od izuzetnog je značaja analiza odluke Suda EU iz ugla hrvatskog zakonodavstva, koje je kao prvo vrlo slično pravu BiH, a s druge strane i direktno pokazuje kako bi se ti evropski standardi trebali primijeniti na naše odnosno zakonodavstvo slično našem. Analiza primjene prakse Suda EU na hrvatsko zakonodavstvo u pogledu velikog broja odluka je zapravo ne samo originalni naučni rad, nego i prvi takav komentar uopšte pisan na našem jeziku, što za sistematiku obrade i sveobuhvatnost pristupa pokazuje od kojeg je ne samo praktičnog, nego i naučnog značaja ovo djelo.

Konačno se može reći da autorica prof. dr. Tatjana Josipović u ovoj knjizi metodu prava EU u oblasti građanskog prava primjenjuje i razvija dalje do najvišeg nivoa, razmatrajući kako odluke Suda EU prodiru kroz domaće zakonodavstvo, kako ga mijenjaju i oblikuju. U jednoj izuzetno kompleksnoj materiji razrađena je komunikacija prakse Suda EU sa zakonodavstvom država članica, na način da čitaoci mogu da razumiju doseg i efekt evropskog zakonodavstva, te do kraja razumiju šta znači nadređenost evropskog prava i usklađivanje domaćeg zakonodavstva s pravom EU. Za svakog istraživača iz oblasti evropskog prava ovo djelo treba biti vodilja kako u metodološkom, tako i u sadržajnom smislu. Djelo je bez ikakve sumnje najviši naučni nivo iz oblasti građanskog prava EU kako na našim prostorima tako i šire.

Prof. dr. Zlatan Meškić